Lärarens sida: Bas, text 6, Vikingaskeppet

Faktatextsamtal i grupp · åk 4–9

Vikingaskeppet hade en köl, plankor som överlappade, ett segel och åror med en styråra, och tillsammans gjorde delarna att skeppet klarade långa resor. Texten är en beskrivning, och modellen är Tankekartan, blad 1. I vecka 1 tänker du högt i avsnitt 1.

Läspasset: de fyra avsnitten	
Textens fråga	Hur var ett vikingaskepp byggt, och varför klarade det långa resor över havet?
Ord före läsningen	köl (stocken längst ner, ingen kyl) · styrbord (höger sida, inget köksbord) · årsring (en ring i träet per år)
Tänk högt	*”Kölen. Låter som kyl, men det är något annat. Jag läser vidare: en lång stock av ek längst ner. Som en ryggrad? Jag tittar på bilden vid siffran 1. Vem eller vad? Kölen. Det viktigaste? Den är ryggraden, och allt byggs fast på den. Det om yxan är spännande, men det är en detalj.”*
1 Kölen	Red ut: *”smidig”* (böjer sig utan att gå sönder) · *”Den”* i andra stycket: kölen Lyssna efter: längst ner · stock av ek · allt byggs på den Lockar: yxan, det viktigaste verktyget. *”Var låg kölen, och vad var den gjord av?”* Bilden: Kölen längst ner i Skeppets delar, vid siffran 1
2 Plankorna	Red ut: *”överlappade”* (låg en bit över varandra) · *”bord”* (plankorna i skeppets sida) Lyssna efter: plankor som överlappar · nitar och spant · lätt och starkt Lockar: ull med tjära. *”Vad gjorde skeppet både lätt och starkt?”* Sambandet: *”Från kölen och uppåt”*: sidorna byggs på kölen Bilden: Plankorna och spanten i Skeppets delar, vid siffran 2
3 Seglet	Red ut: *”tänja sig”* (töjas ut lite) · *”det gjorde roddarna”*: roddarna tröttnade Lyssna efter: stort fyrkantigt segel · långt över öppet hav Lockar: lin eller ull. *”Varför behövdes seglet på långa resor?”* Sambandet: *”Högt över plankorna”*: seglet sitter ovanför sidorna Bilden: Masten och seglet i Skeppets delar, vid siffran 3
4 Årorna och styråran	Red ut: *”Kvar blir”*: de delar som är kvar · *”framåt”* (åt det håll skeppet åker) Lyssna efter: åror när vinden saknas · styråran på höger sida · styrbord Lockar: ordet används än i dag. *”Varför heter höger sida styrbord?”* Sambandet: *”Kvar blir”*: de sista delarna av skeppet Bilden: Styråran längst bak till höger, i Skeppet uppifrån
Om någon frågar	Hur stort var seglet? Kopians linsegel är 112 kvadratmeter. Vad gick åt till kopian? 14 ekar bara till plankorna, 8 000 järnnitar och 600 liter tjära. Säger inte SO-rummet att det längsta är 28 meter? Jo, men museet i Roskilde skriver upp mot 37,4 meter. Varför troligen 78 roddare? Avståndet mellan spanten ger plats för 39 par åror.

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp

Modellpasset: Tankekartan för Vikingaskeppet	
Fördjupningen	Red ut: *”årsring”* (en ring i träet för varje år) · *”kopia”* (ett nytt skepp byggt likadant) Lyssna efter: årsringarna visar Dublin · kopian seglade dit · hur skeppet klarade havet Lockar: kopians namn, Havhingsten. *”Hur vet forskarna var skeppet byggdes?”* Sambandet: *”Också själva träet berättar”*: träet i skeppets delar
Modellen	Ta fram Tankekartan, blad 1. I vecka 1 lägger du den första post-it-lappen och skriver det första ordet. Gruppen lägger fördjupningens lapp på En lapp till och kallar platsen Hur vi vet det. Lappen gäller hela skeppet: den säger hur forskarna vet var det byggdes och hur det seglade.
Orden	längst ner (kölen) · från kölen och uppåt (plankorna) · högt över plankorna (seglet) · kvar blir (årorna och styråran)
Svaret	Lyssna efter: köl och plankor, lätt och starkt · seglet tog det över havet · åror när vinden saknades Så kan det låta: *”Skeppet hade plankor som överlappade och en lång köl av ek, så det blev lätt och starkt. Seglet tog det över havet. Årorna hjälpte när vinden saknades, och styråran styrde.”*
Rutan	Visste du att: intressant, för svaret håller utan det längsta skeppet.
Samtala	Varför jämför författaren kölen med en ryggrad och spanten med revben? Varför berättar texten om kopian? Ett svar: kroppen går att se framför sig, och kopian visar hur vi vet att skeppet klarade havet.

© Niclas Fohlin. Ur Faktatextsamtal i grupp, https://niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp.

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp

VIKINGARNA · TEXT 1 AV 5

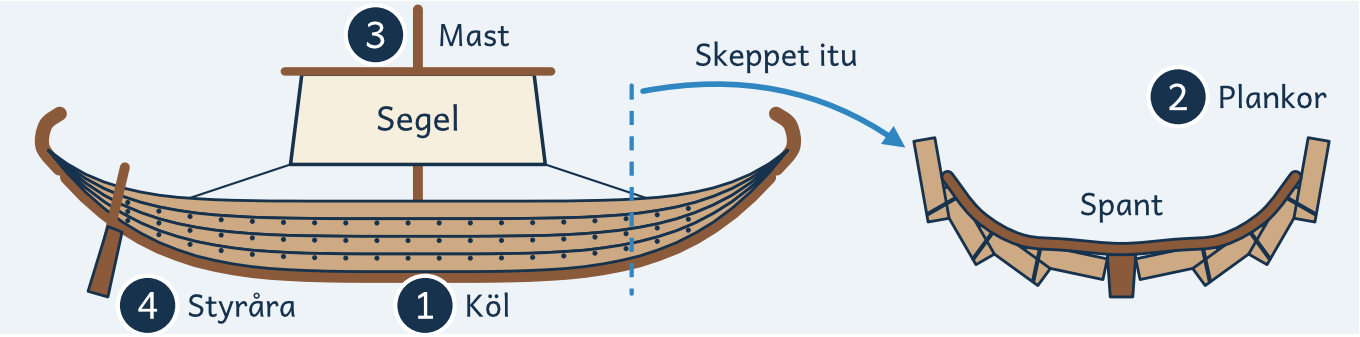
Vikingaskeppet

I Roskildefjorden i Danmark hittade forskare ett vikingaskepp. Det kallas Skuldelev 2. Bara omkring en fjärdedel av skeppet finns kvar. Ändå vet forskarna hur det var byggt. Hur var ett vikingaskepp byggt, och varför klarade det långa resor över havet?

SIFFRAN

60 åror

Så många åror fanns på Skuldelev 2. Det var 30 på varje sida.

Skeppets delar. Siffrorna är avsnittens nummer.

1 Kölen längst ner

Längst ner i skeppet låg **kölen**. Den var en lång och kraftig stock av ek. Kölen gick från skeppets ena ände till den andra, som en ryggrad.

Bygget började med kölen. Resten av skeppet byggdes sedan fast på den. Därför måste kölen vara stark. Den måste också vara smidig och kunna böja sig lite.

Skeppsbyggarna formade kölen med yxor. Yxan var deras viktigaste verktyg.

ORD I TEXTEN

köl
stocken längst ner som skeppet byggs på

2 Plankor som överlappar

Från kölen och uppåt byggdes skeppets sidor av ekplankor. Plankorna lades så att de överlappade varandra en bit, som takpannor på ett tak. Plankorna i skeppets sida kallas bord.

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp

Plankorna sattes ihop med nitar av järn. Mellan plankorna lade skeppsbyggarna ull med tjära, så att vattnet inte kom in.

Inuti satt spant, ett slags revben av trä. De gjorde skeppet styvt. Plankorna, nitarna och spanten hjälptes åt, och så blev skeppet både lätt och starkt.

3 Masten och seglet

Högt över plankorna hängde också ett stort, fyrkantigt segel. Det satt på masten, en hög stång som stod upp ur skeppet.

Seglet var oftast vävt av lin eller av ull. Ett segel av lin var lätt och starkt. Ett segel av ull var tyngre men kunde tänja sig mer.

Med seglet kunde skeppet ta sig långt över öppet hav. Vinden tröttnade aldrig, men det gjorde roddarna.

4 Årorna och styråran

Kvar blir årorna och styråran. Årorna satt längs skeppets sidor. När vinden saknades, rodde männen skeppet framåt. Skuldelev 2 var ett krigsskepp, byggt för fart. Vikingarna hade också tunga lastskepp för varor. Lastskeppen drevs fram av segel i stället för av åror.

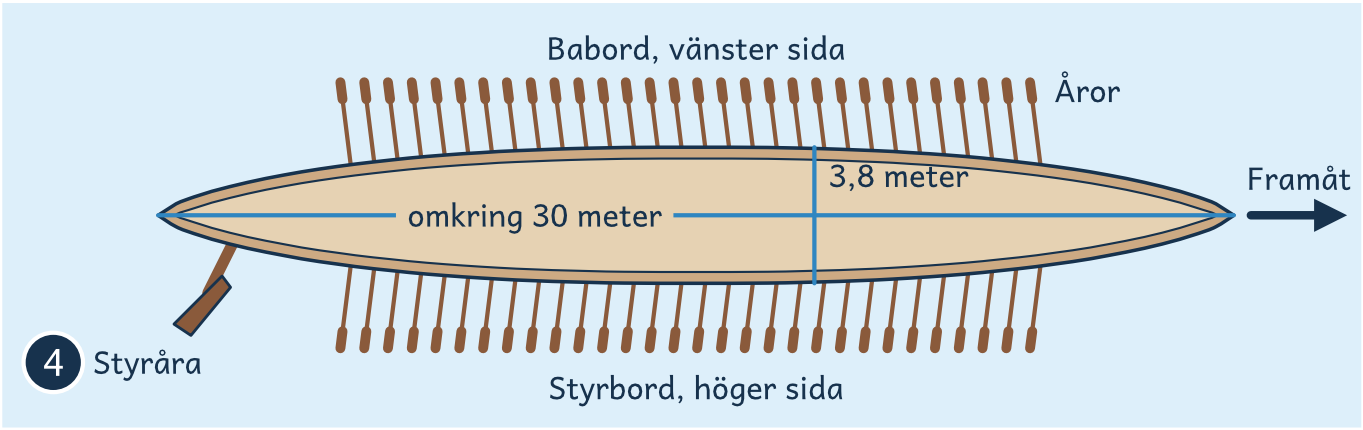
Längst bak på skeppets högra sida satt styråran. Det var en stor åra som skeppet styrdes med. Därför heter höger sida **styrbord**. Det betyder sidan med styråran.

Styrbord är höger sida när du står i skeppet och tittar framåt. Ordet styrbord används på båtar än i dag.

ORD I TEXTEN

styrbord
höger sida på ett skepp, sett framåt

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp

■ Skeppet uppifrån. Styråran sitter längst bak på höger sida, styrbord. Vänster sida heter babord.

FAKTA

Skuldelev 2 i tal

- **Längd** omkring 30 meter
- **Bredd** 3,8 meter. Skeppet var nästan åtta gånger så långt som det var brett.
- **Besättning** 65 till 70 man
- **Fart** med segel i snitt 11 till 15 kilometer i timmen, och som mest 24 till 31 kilometer i timmen

FÖRDJUPNING

Kopian som seglade till Dublin

Också själva träet berättar något. Ett träd får en ny årsring varje år. Ett bra år blir ringen bred, och ett dåligt år blir den smal. Ekar som växer nära varandra får liknande mönster. Mönstret i Skuldelev 2 liknar mönstret i ekar nära Dublin på Irland. Skeppet byggdes alltså där, omkring år 1042. Det är nästan 1 000 år sedan.

Forskarna ville veta hur skeppet seglade. Därför byggde museet i Roskilde en kopia, Havhingsten. Åren 2007 och 2008 seglade kopian från Roskilde till Dublin och tillbaka. Resan lärde forskarna mer om hur skeppet klarade öppet hav.

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp

Visste du att ...

omkring 37 meter långt var Roskilde 6, det längsta vikingaskepp som har hittats. Troligen satt 78 man vid årorna. Hur många klasser som din skulle det behövas?

Läs mer

→ SO-rummet har en text för mellanstadiet om vikingarnas skepp och sjömän. so-rummet.se

→ För årskurs 4–6 har UR ett program på en kvart om vikingabåten. urplay.se

→ Vikingaskeppsmuseet i Roskilde visar Havhingsten, kopian som seglade till Dublin. Sidan är på danska, men bilderna går att titta på. vikingeskibsmuseet.dk

Tankekartan 1

Vad beskriver texten, och vilka delar har det?

Text: Vikingaskeppet

Vikingaskeppet

Kölen

Kölen är ryggraden som hela skeppet byggs på.

Plankorna

Ekplankor över varandra gör skeppet lätt och starkt.

Seglet

Vinden i seglet för skeppet långt över havet.

Årorna och styråran

Man ror när det inte blåser och styr med styråran.

Hur vi vet det

Årsringarna visar var skeppet byggdes, och kopian hur det seglade.

längst ner

från kölen och uppåt

högt över plankorna

kvar blir

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp